

SKĄD SIĘ BIORĄ CZYTELNICY?

pod redakcją naukową

Marty Ślusarek

i Wandy Bukowczan

SKĄD SIĘ BIORĄ
CZYTELNICY?

NOWE OGÓLNOPOLSKIE FORUM BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH

SKĄD SIĘ BIORĄ CZYTELNICY?

POD REDAKCJĄ NAUKOWĄ
MARTY ŚLUSAREK
I WANDY BUKOWCZAN

Kraków 2025

© Copyright by Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
and individual authors, 2025

© Copyright by Księgarnia Akademicka

Recenzenci

dr Agnieszka Fluda-Krokos
prof. nadzw. dr hab. Krzysztof Walczak

Opracowanie redakcyjne

Anna Smutkiewicz

Projekt okładki i logo

Adrian Idzik

Fotografia na okładce

Pixabay

ISBN 978-83-8368-297-6 (druk)

ISBN 978-83-8368-298-3 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788383682983>

Publikacja sfinansowana ze środków przeznaczonych na działalność statutową

KSIĘGARNIA AKADEMICKA Sp. z o.o.

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	7
Dagmara Kawoń-Noga, Nauczyciel od czytania... czyli kto?	13
Mariola Antczak, Monika Wachowicz, Zasady zarządzania serwisami społecznościowymi w bibliotekach	35
Krzysztof Piekut, Tekstualność gier fabularnych w multimedialnym świecie	55
Paweł Marchel, Co wspólnego mają marka biblioteki i marka osobista bibliotekarza? ...	73
Małgorzata Swędrowska, Książka jako przestrzeń spotkania, rozmowy i uważności. Wrażliwe czytanie tekstów literackich	81
Katarzyna Mojska, Książkary, BookTok i Bookstagram. Tematy literackie w sieci	97
Ewa Pronobis-Sosnowska, Sposób na czytelników, czyli promocja czytelnictwa w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy .	105
Maja Wilczewska, Wczytani w szkołę – sposób na czytelnika	115
Agnieszka Kownatka-Ruszkowska, Podcasty – sposób na promocję biblioteki	125
Klaudia Malinowska, Realizacja projektu „Zdolni z Pomorza” w Pomorskiej Bibliotece Pedagogicznej w Gdańsku	133
Agnieszka F. Handzel, Czy warto mieć patrona, czyli co Marian Rejewski zawdzięcza Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy?	143
Bogusława Jankowska, Realizacja projektów z Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „Łódzkie na plus” na przykładzie Biblioteki Pedagogicznej w Zgierzu, Filia w Łęczycy	151
Sylvia Maśko, Anna Kruk-Gruca, Wpływ działalności klubów bibliotecznych na wzrost zainteresowania ofertą Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie na przykładzie Bibliotecznego Klubu Gracza „Zgrane Pionki”	163
Indeks nazwisk	177

Wstęp

Użytkownicy oczekują od bibliotek nie tylko dostarczania źródeł informacji, ale i wzmacniania roli owych instytucji jako ośrodków życia społecznego, stanowiących centrum dostępu do wiedzy, kultury, wypoczynku, zabawy, lokalnej integracji. Zaspokajanie potrzeb stricte czytelniczych to tylko jeden z wielu elementów pracy bibliotekarzy. Powszechny dostęp do cyfrowych źródeł wiedzy i obfitość propozycji dotyczących spędzania czasu wolnego sprawiły, że podstawowa rola bibliotek nie jest już wystarczająca. Jakimi działaniami zachęcać do częstego odwiedzania bibliotek, jak poszukiwać i kreować współczesnych czytelników? Jakich metod używać, jak skutecznie promować wielość bibliotecznych działań? Nad tym zastanawiali się uczestnicy VIII Nowego Ogólnopolskiego Forum Bibliotek Pedagogicznych (NOFBP), które odbyło się w dniach 13-14 czerwca w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Z najnowszego badania przeprowadzonego przez Bibliotekę Narodową wynika, że czytelnictwo książek w Polsce ustabilizowało się na poziomie powyżej 40%. Najwięcej czyta młodzież w wieku 15-18 lat (54%), najmniej – osoby powyżej 70. roku życia (25%)¹.

Najczęstszym źródłem czytanych książek są zakupy, zarówno stacjonarne, jak i online. Natomiast z bibliotek korzystają głównie młode osoby, które uczą się, studiują. Mimo cyfryzacji nadal częściej sięgamy po książki w formie papierowej. Tylko co dwudziesty czytelnik wymienił co najmniej jedną książkę, z którą miał do czynienia na ekranie komputera lub urządzenia mobilnego.

¹ Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2024 roku, Biblioteka Narodowa, 14.04.2025, [online] <https://www.bn.org.pl/aktualnosci/5611-stan-czytelnictwa-ksiazek-w-polsce-w-2024-roku.html> – 29 IV 2025.

Wstępny raport za 2024 rok wykazał również, że najbardziej popularną formą kontaktu z tekstem w każdej grupie wiekowej nie jest jednak czytanie książek, ale dłuższych tekstów, takich jak artykuły prasowe, hasła encyklopedyczne itp. na ekranach komputerów, tabletów i smartfonów².

Niniejszy tom wydany w serii „Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych” jest pokłosiem ósmej edycji corocznej konferencji, która gromadzi przedstawicieli środowisk naukowych oraz praktyków – bibliotekarzy, pracujących na co dzień z czytelnikami i jednocześnie kształtujących wizerunek bibliotek jako nowoczesnych miejsc upowszechniania informacji i edukacji.

W referacie otwierającym publikację pt. *Nauczyciel od czytania... czyli kto?* Dagmara Kawoń-Noga podjęła próbę poszukiwania optymalnych rozwiązań metodycznych mających na celu popularyzację czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. Odwołała się do kwestii neurodydaktyki, oddziaływania lektury na ludzki mózg oraz korzyści płynących z czytania. Wskazała zadania szkoły dotyczące edukacji czytelniczej i świadomości literackiej. Zestawiła je z wynikami ogólnopolskich badań czytelnictwa. Poddała analizie rolę nauczyciela jako mentora czytania i czytelnictwa. Omówiła wybrane sposoby pracy z książką dostosowane do uczniów w różnym wieku. Zaprezentowała trzy przykłady takich postaw nauczycieli, które są adekwatne w procesie uczenia czytania i wdrażania do czytelnictwa. Zilustrowała je sylwetkami bohaterów filmów – Johna Keatinga (*Stowarzyszenie Umarłych Poetów*, reż. Peter Weir), LouAnne Johnson (*Młodzi gniewni*, reż. John N. Smith), Bernarda Villalobosa (*CODA*, reż. Sian Heder).

W dobie transformacji cyfrowej biblioteki coraz intensywniej wykorzystują serwisy społecznościowe jako narzędzia komunikacji z użytkownikami oraz do promocji swoich zasobów i usług. Mariola Antczak i Monika Wachowicz w wystąpieniu *Zasady zarządzania serwisami społecznościowymi w bibliotekach* zebrały i usystematyzowały zasady zarządzania mediami społecznościowymi, ponieważ zagadnienie nie zostało kompleksowo omówione w dotychczasowej literaturze przedmiotu. Prelegentki zaproponowały autorski wykaz zasad pogrupowanych w pięć kluczowych obszarów: strategię, promocję profili bibliotecznych, uwzględnianie potrzeb odbiorców, budowanie ich zaangażowania oraz zarządzanie wizerunkiem biblioteki. Sformułowały też cztery wytyczne przeznaczone dla osób zarządzających placówką.

Na możliwy nowatorski aspekt działań bibliotecznych zwrócił uwagę Krzysztof Piekut w referacie *Tekstualność gier fabularnych w multimedialnym świecie*. Przedstawił gry jako środek służący przekazywaniu wartości i informacji, zasygnalizował wzrost ich znaczenia w badaniach nad kulturą. Omówił różne typy gier fabularnych jako istotne medium narracyjne – również dla bibliotek. Zwrócił uwagę na rozmaite aspekty tekstualności i narracyjności gier w odniesieniu do warunków społecznych i medialnych panujących we współczesnym świecie.

² R. Chymkowski, Z. Zasacka, *Stan czytelnictwa książek w Polsce w 2024 roku – komunikat*, [online] <https://www.bn.org.pl/download/document/1744372368.pdf> – 29 IV 2025.

Nieprzecenioną rolę marki w kontekście społecznym omówił Paweł Marchel w tekście *Co wspólnego mają marka biblioteki i marka osobista bibliotekarza?*. Oba te pojęcia są silnie związane z budowaniem wizerunku instytucji. Często w działaniach marketingowych bibliotek można zauważyć jedynie dbanie o markę księżnicy. Zagadnienie marki osobistej bibliotekarza bywa marginalizowane. Tymczasem zakresy obu tych pojęć składają się na końcowy wizerunek biblioteki. Nie może on powstać w oderwaniu od działalności księżnicy, którą w głównej mierze kreują pracownicy. Dlatego uwaga kadry zarządzającej oraz samych bibliotekarzy powinna być kierowana na działania zmierzające do poszerzania obszaru wspólnego występowania marki biblioteki i marki osobistej bibliotekarza.

Jak rozkochać młodszych i starszych czytelników w książkach i zaprosić ich do świata literackiego, zastanawiała się Małgorzata Swędrowska w wystąpieniu zatytułowanym *Książka jako przestrzeń spotkania, rozmowy i uważności. Wrażliwość czytania tekstów literackich*. W koncepcji czytania wrażeniowego książka jest punktem wyjścia, który ma ją połączyć z realnym doświadczeniem i zainteresowaniami dzieci. To sprawia, że czytanie staje się bardziej angażujące, może rozwinąć większe zainteresowanie książkami i czytaniem. Dzięki głębszemu zrozumieniu staje się techniką umiejętności krytycznego myślenia i analizy. Na kanwie książki można się spotkać, by porozmawiać nie tylko o tekście literackim, ale też o sobie, o tym, jak postrzegamy otaczającą rzeczywistość, jak definiujemy słowa i w jaki sposób określamy konteksty. Czytanie wrażeniowe to metoda pomocna przy organizowaniu warsztatów czytelnich w bibliotekach, która jednocześnie ma na celu budowanie relacji z dziećmi.

Rolę mediów społecznościowych, ich wpływ na biblioteczną i książkową społeczność przedstawiła Katarzyna Mojska w artykule *Książkary, BookTok i Bookstagram. Tematy literackie w sieci*. Zaprezentowała grupę młodych czytelników działających w mediach społecznościowych. Wskazała trendy i motywy literackie popularne na TikToku i ich wpływ na rynek wydawniczy. Wyszczególniła zalety i wady książkowych mediów społecznościowych.

Tekst Ewy Pronobis-Sosnowskiej *Sposób na czytelników, czyli promocja czytelnictwa w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy* powstał z myślą o nauczycielach bibliotekarzach, którzy z zaangażowaniem i w różnorodny sposób promują czytelnictwo. W artykule przedstawiono projekty edukacyjne i programy własne nauczycieli bibliotekarzy zrealizowane w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy w celu promocji biblioteki i zachęcenia większego grona czytelników do korzystania z księgozbioru placówki. Wszystkie zaprezentowane działania okazały się bardzo skuteczne i przelożyły się na zwielokrotnienie liczby użytkowników biblioteki.

Maja Wilczewska przedstawiła projekt „Wczytani w szkołę”, realizowany przez autorkę w Szkole Podstawowej nr 11 im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Gorzowie Wielkopolskim. Jego celem jest wsparcie uczniów rozpoczynających szkolną przygodę poprzez wykorzystanie literatury oraz wyrobienie nawyków czytania dla przyjemności i korzystania z biblioteki. Jest to cykl comiesięcznych spotkań z różnorodnymi

gatunkami literackimi, formami opowiadania historii oraz książkami innymi niż popularne.

Agnieszka Kownatka-Ruszkowska w referacie *Podcasty – sposób na promocję biblioteki* omówiła doświadczenia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. KEN w Warszawie dotyczące tworzenia audycji internetowych. Przedstawiła dane statystyczne obrazujące popularność tej formy przekazu w polskim społeczeństwie. Prezentowała techniczne i praktyczne wskazówki oraz udowodniła, że podcasty mogą być dobrym sposobem na promocję biblioteki pedagogicznej.

Działania podejmowane przez Pomorską Bibliotekę Pedagogiczną im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku w latach 2017-2023 w ramach projektu finansowanego ze środków europejskich zaprezentowała Klaudia Malinowska w wystąpieniu *Realizacja projektu „Zdolni z Pomorza” w Pomorskiej Bibliotece Pedagogicznej w Gdańsku*. Oferta skierowana była do uzdolnionej młodzieży z województwa pomorskiego w wieku 13-19 lat. Przedsięwzięcie obejmowało organizację siedmiu Pomorskich Uczniowskich Konferencji Naukowych, osiem spotkań autorskich, pięć różnych warsztatów tematycznych oraz trzynastę spotkań dyskusyjnego klubu filmowego.

W kolejnym artykule – *Czy warto mieć patrona, czyli co Marian Rejewski zawdzięcza Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy?* – Agnieszka F. Handzel omówiła działalność Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Mariana Rejewskiego w Bydgoszczy związaną z promowaniem postaci patrona oraz jego dokonań. W kontekście rosnącego znaczenia personal brandingu przedstawiła, jak odpowiednio zaplanowane działania mogą przyczynić się do budowania silnej i rozpoznawalnej marki instytucji w środowisku lokalnym. Zaprezentowała różnorodne zrealizowane inicjatywy, jak: wystawa, warsztaty, zajęcia edukacyjne, escape room, które pozwoliły na szeroką popularyzację postaci patrona i równocześnie biblioteki.

W referacie *Realizacja projektów z Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „Łódzkie na plus” na przykładzie Biblioteki Pedagogicznej w Zgierzu, Filia w Łęczycy* Bogusława Jankowska dokonała analizy dwóch projektów realizowanych w Bibliotece Pedagogicznej w Łęczycy ze szczególnym uwzględnieniem efektywności działań oraz zaangażowania społecznego. W latach 2020 i 2023 urzeczywistniono projekty: „Uważni w sieci... kształtowanie bezpiecznych zachowań w Internecie mieszkańców powiatu łęczyckiego” (2020) i „Rehabilitacja książką sposobem na radzenie sobie w życiu” (2023). Autorka omówiła realizację budżetu obywatelskiego w bibliotece, napisała o praktykach, które mogą być przydatne dla innych bibliotek planujących lub już prowadzących projekty w ramach budżetu obywatelskiego.

Problemem promowania instytucji zajęły się również Sylwia Maśko oraz Anna Kruk-Gruca w tekście *Wpływ działalności klubów bibliotecznych na wzrost zainteresowania ofertą Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie na przykładzie Bibliotecznego Klubu Gracza „Zgrane Pionki”*. Zaprezentowały w nim działalność klubu istniejącego przy Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie. Omówiły plany, podjęte inicjatywy wykorzystujące gry planszowe,

realizację założonych zadań oraz uzyskane efekty, dzięki którym wzrosło zainteresowanie ofertą placówki. Poruszyły temat działań rekomendujących instytucję w kontekście kształtowania wizerunku.

W czasie obrad VIII NOFBP padło wiele przykładów i pomysłów, które mogą inspirować nauczycieli bibliotekarzy do wypróbowania ich w swojej placówce. Zapraszamy do lektury przedstawionych referatów, a następnie do wdrażania sprawdzonych rozwiązań. Odwracając nieco dawne przysłowie – uczmy się nie tylko na błędach, ale przede wszystkim na dobrych przykładach, by współczesny człowiek odnajdywał drogę do biblioteki i odkrywał tam jej zasoby książkowe i inne różnorodne propozycje.

Redaktorki

DAGMARA KAWOŃ-NOGA

Uniwersytet WSB Merito Opole
Opolskie Centrum Edukacji – Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Opolu

Nauczyciel od czytania... czyli kto?

Kultura czytelnicza¹, której głównym przejawem jest stały kontakt jednostki ze słowem drukowanym, przyczynia się niewątpliwie do wszechstronnego rozwoju osobowości i aktywnego działania w społeczeństwie. Badacze podkreślają duże znaczenie lektury w rozwoju psychicznym, społecznym i kulturalnym każdego człowieka. W kształtowaniu dojrzałości czytelniczej obserwujemy rozwój w obrębie dyspozycji motywacyjnych (czyli przekonanie o wartości lektury), zachowań czytelniczych (czyli aktywność czytelnicza, wybory czytelnicze czy recepcja lektury) oraz dyspozycji instrumentalnych (czyli kompetencji czytelniczych)². Na skuteczność w tym zakresie oddziałuje wczesna inicjacja lekturowa oraz dobra animacja czytelnicza. Inicjacja może tu oznaczać (sam) kontakt dziecka z książką (spontaniczny lub zamierzony)³, a animacja – różne metody i formy pracy z książką realizowane w sposób celowy i rozmyślny, w których dziecko aktywnie uczestniczy⁴. Nie bez znaczenia jest

¹ Pojęcie kultury czytelniczej opisywane jest m.in. w następujących publikacjach: *Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych*, red. K. Wojciechowski, Wrocław 1986, s. 49; J. Andrzejewska, *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*, t. 2: *Praca pedagogiczna biblioteki*, Warszawa 1996, s. 27; M. Walentynowicz, *Podstawy czytelnictwa w szkole podstawowej*, Warszawa 1961, s. 42.

² B. Jachimczak, *Badania czytelnictwa czy kultury czytelniczej społeczeństwa?*, „Poradnik Bibliotekarza” 1990, nr 10, s. 17-19.

³ J. Papużyńska, *Inicjacje literackie. Problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką*, Warszawa 1981, s. 8.

⁴ Eadem, *Książka, dzieci, biblioteka. Z zagadnień upowszechniania czytelnictwa i książki dziecięcej*, Warszawa 1992, s. 41; W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2001, s. 5; *Animacja czytelnictwa dziecięcego. Koncepcje, doświadczenia, postulaty*, red. J. Papużyńska, G. Walczewska-Klimczak, Płock 2004, s. 9.

więc działanie „dorosłych pośredników”⁵, czyli rodziców, opiekunów lub bibliotekarzy. Autorka szczególną uwagę kieruje na nauczycieli w szkołach, zastrzegając, że każda z wymienionych kategorii społecznych ma istotne znaczenie w procesie aktywizacji czytelniczej dzieci i młodzieży i nie należy ani umniejszać, ani wyolbrzymiać znaczenia którejkolwiek z nich.

W aspekcie edukacyjnym umiejętność czytania jest prawdziwym wyzwaniem. To trudne do pojęcia dla każdego dorosłego sprawnie i dużo czytającego. Ale gdy ten dorosły przypomni sobie swoje osobiste zmagania z tą materią, kiedy dopiero uczył się czytania, to prawdopodobnie przyzna, że nie było to łatwe, wymagało czasu i systematycznych ćwiczeń. Neurodydaktyka wskazuje, że dla naszych mózgów czytanie jest czynnością nienaturalną. Niemiecki uczony Manfred Spitzer, autor książki pt. *Jak uczy się mózg*, twierdzi, że w mózgu człowieka nie ma specjalnej struktury odpowiedzialnej wyłącznie za czytanie, a więc w tym względzie nie różnimy się od innych niepiśmiennych organizmów. Wynika to najpewniej z tego, że w procesie ewolucji mózg człowieka zaczął się kształtować w warunkach życiowych zupełnie innych niż te współczesne. Przede wszystkim było to na długo przed pojawieniem się pisma⁶. W procesie kształtowania nawyków czytelniczych działamy na płaszczyźnie czysto technicznej, czyli uczenia (techniki, umiejętności) czytania oraz na płaszczyźnie psycho-społecznej i kulturalnej, w której skupiamy się na znaczeniu i korzyściach dla rozwoju czytającego. Wyselekcjonowane materiały piśmiennicze mogą oddziaływać na kształtującą się osobowość i postawę moralną, a także wyobraźnię i procesy poznawcze⁷. W opiniach Ireny Koźmińskiej i Elżbiety Olszewskiej – systematyczne czytanie stanowi swoistą strategię wychowania i jednocześnie jest źródłem radości i przyjemności. Autorki poświęciły temu zagadnieniu publikacje zatytułowane: *Z dzieckiem w świat wartości*⁸ oraz *Wychowanie przez czytanie*⁹, w których zaakcentowały m.in., że czytanie: umożliwia budowanie poczucia własnej wartości, wzmacnia więzi między dzieckiem a dorosłym, kształtuje kompetencje językowe i umysłowe. Z kolei twórca popularnego poradnika *Jak zachęcać do czytania* – Kelly Gallagher – wyodrębnił 12 konkretnych korzyści płynących z czytania. Wśród tych pożytków wymienił np.: czytanie daje satysfakcję; czytanie rozwija dojrzałe słownictwo; dzięki czytaniu lepiej piszemy; czytanie jest trudne, a trudności są potrzebne; czytając, stajemy się mądrzejsi; czytanie przygotowuje do zaistnienia na rynku pracy; czytanie przynosi korzyści finansowe; czytanie otwiera drzwi do dalszej edukacji; czytanie broni nas przed wykluczeniem społecznym¹⁰.

⁵ A. Więk, *Kształtowanie kultury czytelniczej: rola biblioteki*, „Biblioteka i Edukacja” 2016, nr 10, s. 1, [online] <https://web.archive.org/web/20200220160843/http://www.bg.up.krakow.pl:80/newbie/index.php/bie/article/download/157/156> – 21 III 2025.

⁶ M. Spitzer, *Jak uczy się mózg*, przeł. M. Guzowska-Dąbrowska, Warszawa 2012, s. 177.

⁷ A. Wajda, *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Warszawa 1983, s. 73-74.

⁸ I. Koźmińska, E. Olszewska, *Z dzieckiem w świat wartości*, Warszawa 2014.

⁹ Eadem, *Wychowanie przez czytanie*, Warszawa 2016.

¹⁰ K. Gallagher, *Jak zachęcać do czytania. Minilekcje dla uczniów gimnazjum i liceum*, przeł. M. Pagińska, Gdańsk 2007, s. 35.

Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych nr 8

INSTYTUCJA
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO

<https://akademicka.pl>

